

Troballes i tresors monetaris XXXI

*M. DE CRUSAFONT I SABATER**

Nota editorial: Ha estat un costum general de qualificar aquests tipus de seccions amb el nom de “Troballes monetàries”, des dels “Hallazgos monetarios” de Mateu y Llopis fins altres seccions semblants en altres publicacions de diferents països. De tota manera, és ben clar que hom fa la distinció entre el que és una troballa, individual o acumulativa, del que és un tresor. Troballes i tresors ens aporten informacions prou diferents i potser no és avinent d’englobar-ho tot sota el mateix títol. És per això que hem optat per aquest nou encapçalament i, en fer la descripció de cada conjunt, el qualificarem, ja des del títol, de troballa o de tresor (o tresoret), segons sigui el cas. Mantindrem, però, les numeracions emprades fins ara tant pel que fa la secció com a la de les troballes i tresors. Aquesta secció va començar l’any 1980 a l’Acta Numismàtica 10 amb el nom de “Troballes monetàries catalanes”, amb la intenció de dedicar especialment l’atenció a les del nostre territori. Més endavant, es va convertir en “Troballes monetàries” a fi d’oferir un lloc de publicació per a tota mena de troballes, atès que la sèrie de Mateu y Llopis havia cessat i en algun congrés s’havia manifestat la necessitat de crear un lloc de referència general.

TROBALLA DE CAMPOS (MALLORCA). Individual.

Núm. : AN-89.

Lloc: Campos (Mallorca).

Composició: 1 diner d’argent carolingi de Carles el Calb (840-877).

Dates límit: 864 (Edicte de Pitres)-877 (mort del rei).

Data més probable de la pèrdua: Segona meitat s. IX.

Localització: Desconeguda.

* Doctor en Història. President de la SCEN.

Data de la troballa: Vers 1990.

Circumstàncies de la troballa: Casual en superfície, en un camp de conreu.

Descripció:

Diner d'argent de Carles el Calb de Clermont (Aquitània).

a/ +CA...VS REX

Creu interior. Doble cercle de punts.

r/ CLA...ROMII(N)...

Monograma de KAROLVS. Doble cercle de punts.

Pes: - g

Ø = 21 mm

Prou-766¹

S'observa una esquerra i una part trencada i perduda.

Comentaris: És la segona vegada que apareix un diner carolingi a Mallorca, la qual cosa ja afegeix interès a la troballa. Hi ha, a més, un considerable salt cronològic entre aquesta segona troballa i la primera. Efectivament, la primera consistia en un diner de Melle a nom de Carles, extremadament gastat i malmès, que va aparèixer en un tresoret juntament amb diners barcelonins de Ramon Berenguer I (1035-1076) i diners melgoresos i normands amb una cronologia del s. XI,² de manera que amb aquesta nova troballa ens hem situat dos segles abans.

Quina era la situació de Mallorca en temps de Carles el Calb? Després d'una etapa de domini bizantí que s'allargà fins al 705, els musulmans havien conque-

1. PROU, Maurice, *Les monnaies carolingiennes*, Paris, 1896.

2. CRUSAFONT, M., "Nou tipus carolingi de Barcelona de Carles el Calb. El diner de Barcelona fins a Ramon Berenguer I", *II Simposi Numismàtic de Barcelona*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona, 1980, p. 47-55, làm. 5-6.

rit el litoral nord-africà bizantí i feren tributàries les Illes Balears. Amb tot, consta que el 798 els baleàrics havien demanat la protecció de Carlemany i li oferiren la seva submissió a canvi d'ajut contra els musulmans, cosa que el rei franc acceptà. Consta també que l'any 813, una flota franca comandada pel comte Ermenguer d'Empúries havia recalat a les Balears per rebutjar una escomesa musulmana. L'any 848, l'emir de Còrdova, Abd el Rahman II, havia sotmès els baleàrics per no haver satisfet els tributs, però els permeté negociar la seva autonomia pagant una compensació pecuniària. Aquesta situació de semi-independència amb la condició de pagament de tributs es mantingué fins que, el 902/903, els musulmans peninsulars sotmeteren definitivament les Balears.³

El diner en concret que ara comentem fou emès dins una cronologia 864-877, és a dir, ha d'ésser posterior a l'Edicte de Pitres del 864, que establia la represa de la tipologia del monograma de KARLOVS que havia emprat ja Carlemany (768-814). Per tant, és molt probable que arribés a les Balears en aquesta etapa d'autonomia tributària, durant la qual les illes degueren mantenir encara viu un cert lligam amb els carolingis, que es degué desfer a partir de l'enrunament de l'Imperi Carolingi en les lluites posteriors a la mort de Carles el Calb. Per tant, la data més probable de l'arribada de la peça es trobaria entre el 864 i el 877. De tota manera, si tenim present la mala conservació de la moneda, amb pèrdua fins i tot de material, tampoc no és impossible que hagués entrat més tard, ja en època plenament musulmana. És indubtable que hi hagué relacions comercials entre els carolingis i els musulmans establerts a la península i a Mallorca, com ens ho evidencien les troballes de diners carolingis de cronologia semblant a la nostra en un tresor de Còrdova (Bal-18)⁴, amb dirhems emirals associats a peces carolíngies de Lluís el Pietós (814-840) i Carles el Calb (840-877), o les troballes aïllades d'Andalusia (Bal-19 i 20) amb un diner de Lluís el Pietós encastat en un dirhem emiral del 844, i un òbol de Pipí d'Aquitània (839-865). Llavors, la presència de la peça a Mallorca tindria una significació semblant a la del diner de Melle que abans hem comentat.

Amb tot, al nostre parer, una pèrdua en l'etapa 864-877 sembla la més probable i la troballa adquireix llavors força més relleu ja que es converteix en un testimoni d'aquella breu etapa de lligam i aliança entre les Balears i l'Imperi Carolingi.

Bibliografia: En aquest cas l'hem transferit a les notes.

3. Agraïm a l'amic Bernat Aguiló les seves informacions històriques sobre aquesta complexa etapa de les Illes Balears.

4. BALAGUER, A. M., *Història de la moneda dels comtats catalans*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona, 1999, context i troballes, p. 36-39.

TRESORET DE LA FRANJA. Castellanització del circulant català al s. XVII.

Núm.: AN-90.

Lloc: En una població de la Franja, molt probablement dins l'àrea d'influència de Lleida, com ara Fraga o Binèfar, per exemple.

Composició: 299 peces d'argent castellanès i catalanes dels segles XVI i XVII.

Dates límit: 1566 (*Nueva Estampa*)-1640 (peça de data més tardana).

Data més probable de l'ocultació: finals 1640.

Localització: Dispersa.

Data de la troballa: Vers 1950.

Circumstàncies de la troballa: Sembla que aparegué amagat en l'obra d'una casa.

Descripció:

- 20 peces de 8 rals castellanès
- 22 peces de 4 rals castellanès
- 35 peces de ral castellà
- 185 peces de mig ral castellà
- 1 peça de quart de ral castellà
- 12 peces de croat de Barcelona
- 81 peces de mig croat de Barcelona
- 3 peces de mig ral aragonès

Per a la descripció de les peces, disposem de fotografies i d'una llista amb descripcions sumàries que comprenen el regnat, la seca, el valor i la classificació segons el catàleg de Calicó. No tenim, doncs, ni pesos ni diàmetres ni llegendes. De tota manera, per aquest tipus de peça, en les quals no trobarem cap novetat particular, aquestes informacions no ens privaran de fer-ne diferents anàlisis de prou utilitat.

Detallant-lo per regnats, seques i valors, el contingut del tresor és el següent:

1. Felip I. Ral de Mèxic, Cal-643.
2. Felip I. Mig ral de Sevilla del 1588, Cal-638.
3. Felip I. Mig ral de Sevilla del 1589, Cal-640.
4. Felip I. Croat de Barcelona del 1598, Cal-609.
5. Felip II. Peça de 8 rals de Segòvia del 1617, A/AR, Cal-no.
6. Felip II. Peça de 8 rals de Mèxic del 1611/10, Cal-102.
7. Felip II. Peça de 8 rals de Potosí, Cal. Tipus 56.
8. Felip II. Peça de 8 rals de Potosí del 16(17?), M, Cal-no.
9. Felip II (o III?). Peça de 4 rals de Potosí, P.
10. Felip II. Peça de 4 rals potser de Sevilla, Cal-287?
11. Felip II. Ral de Segòvia del 1621, Cal-277.

12. Felip II. Mig ral de Sevilla del (16)21, R?, Cal-583?
13. Felip II. Mig ral de Sevilla del 1621, G, Cal-no.
- 14 a 16 (3). Felip II. Mig ral de Saragossa del 1612, Cal-586.
- 17 a 40 (24). Felip II. Mig croat de Barcelona del 1611, Cal-534.
41. Felip II. Mig croat com els anteriors però, a l'anvers, P sobre H. Cal-534 var.
- 42 a 64 (23). Felip II. Mig croat de Barcelona del 1612. Cal-535.
65. Felip II. Mig croat de Barcelona del 1612 amb les llegendes canviades. Cal-543.
- 66 a 80 (15). Felip II. Mig croat de Barcelona del 1613. Cal. 537.
- 81 a 86 (6). Felip II. Mig croat de Barcelona del 1618. Cal. 541.
- 87 a 89 (3). Felip II. Mig croat de Barcelona del 1619. Cal-542.
- 90 a 94 (5). Peces de 8 rals dels Àustries, sense poder determinar.
- 95 a 109 (15). Peces de 4 rals dels Àustries, sense poder determinar.
- 100 a 139 (30). Peces de ral dels Àustries sense poder determinar.
- 140 a 220 (81). Peces de mig ral dels Àustries sense poder determinar.
221. Felip III. Peça de 8 rals de Segòvia del 1633, R, Cal-573.
222. Felip III. Peça de 8 rals de Segòvia del 1633, R sobre P?, Cal-573 var.
223. Felip III. Peça de 8 rals de Segòvia del 1635, R, Cal-574.
224. Felip III. Peça de 8 rals de Segòvia del 1636, R, Cal-577.
225. Felip III. Peça de 8 rals de Segòvia del 1636/5, R, Cal 580.
226. Felip III. Peça de 8 rals de Sevilla del 1637/6?, R.
227. Felip III. Peça de 8 rals de Sevilla del 1631, R, Cal-604.
228. Felip III. Peça de 8 rals de (Madrid) del 1627/35, MD, Cal-tipus 84.
229. Felip III. Peça de 8 rals de Potosí del 1622, P, Cal-458.
230. Felip III. Peça de 8 rals de Potosí del 1622/49, (t), Cal-tipus 113.
231. Felip III. Peça de 8 rals de Potosí del 162(?), P, Cal-tipus 113.
232. Felip III. Peça de 4 rals de Santa Fe de Nuevo Reino del (162)8, P, Cal-761.
233. Felip III. Peça de 4 rals de (Sevilla) del (163)4, Cal-no.
234. Felip III. Peça de 4 rals de Toledo del 1635?, P, Cal-826?
235. Felip III. Peça de 4 rals de Toledo del (16)28, P, Cal-823.
236. Felip III. Peça de 4 rals de (Sevilla)? del 1621, G?, Cal-287?
237. Felip III. Ral de Segòvia del 1627, A, Cal-1078.
238. Felip III. Ral de Sevilla del 162(7), D, Cal-1090.
239. Felip III. Ral de Sevilla del (16)27, (D), Cal-1090.
240. Felip III. Mig ral de Segòvia del 1623, &, Cal-1192.
241. Felip III. Mig ral de Segòvia del 1827, P, aqueducte de tres arcs, Cal-1194.
- 242-273 (33). Felip III. Mig ral de Segòvia del 1827, P, aqued. de dos arcs, Cal-1195.

- 274 a 278** (5). Felip III. Mig ral de Potosí? del 1627, Cal-1160?
279. Felip III. Mig ral Potosí del 162(8?), Cal-1161?
280. Felip III. Quart de ral de Potosí? del 1627, Cal-1160?
281. Felip III. Croat de Barcelona del 1626, Cal-972.
282 a 284 (3). Felip III. Croat de Barcelona del 1636, Cal-977.
285. Felip III. Croat de Barcelona del 1637, Cal-978.
286 i 287 (2). Felip III. Croat de Barcelona del 1638, Cal-980.
288 i 289 (2). Felip III. Croat de Barcelona del 16(?).
290 a 295 (6). Felip III. Mig croat de Barcelona del 1630, Cal-1132.
296. Felip III. Mig croat de Barcelona del 1632, Cal-1133
297. Felip III. Mig croat de Barcelona del 1633, Cal-1134.
298 i 299 (2). Guerra dels Segadors. Croat de Barcelona a nom de Felip, 1640, Cal-116.

Agraeixo a Teresa Sisó i a Àureo-Calicó que novament m'hagin permès accedir a una troballa important, les dades de la qual, altrament, s'haurien perdut per sempre.

Repartiment de les peces en valors i per regnats

Tenint presents les peces d'atribució incerta, obtenim la Taula I.

TAULA I

	Felip I	Felip II	Felip III	G. Segadors	Incertes	Total
Monedes castellanes (68%)						
Peces de 8 rals	0	4	11	0	5	20
Peces de 4 rals	0	2	5	0	15	22
Peces de 2 rals	0	0	0	0	0	0
Peces de ral	1	1	3	0	30	35
Peces de mig ral	2	2	40	0	81	125
Peces de quart de ral	0	0	1	0	0	1
Totals	3	9	59	0	141	203
Monedes catalanes (31%)						
Croats de Barcelona	1	0	9	2	0	12
Mitjos croats de Barcelona	0	73	8	0	0	81
Totals	1	73	17	2	0	93
Monedes aragoneses (1%)						
Mitjos rals	0	3	0	0	0	3
Total general	4	85	77	2	131	299

Observem l'absència total de moneda d'or i, pel que fa a la plata, un clar predomini de les peces de poc valor (rals, mitjos rals, quarts de ral, croats i mitjos croats), que representen el 86% de les peces. Ambdues coses són atípiques en un veritable tresor, és a dir, en un fons important d'una persona adinerada que, en primer lloc, guardaria amb preferència monedes d'or i, pel que fa a les de plata, els valors alts, és a dir, les peces de 4 i de 8 rals. Naturalment, no es pot pas descartar que hi hagués un altre fons separat de moneda d'or no descobert, però la composició de la plata més aviat fa pensar el contrari. Es tractaria, doncs, del petit estalvi d'alguna persona amb un patrimoni mitjà-baix. Ja veurem després que el valor global és migrat. El tancament al 1640, just a l'inici de la Guerra dels Segadors, i l'absència de peces de cinc rals d'argent emeses ja el 1640 i molt més convenients per a dotar el tresoret, fa pensar que la motivació de l'amagatall degué ésser justament l'inici de les hostilitats i que la persona que el féu degué morir poc després. La motivació de l'amagatall pogué ésser la consciència del perill o la típica reacció d'amagar la moneda oficial, potser per part d'una persona poc propera a la ideologia dels revoltats catalans.

Els nombres globals ens fan veure un lleuger predomini en nombre de peces del numerari de Felip II respecte a Felip III, quan la situació lògica seria que hi hagués més monedes del darrer sobirà. Cal tenir present, però, que el tancament es produeix a mig regnat i que la gran proporció de peces incertes pot haver desfigurat les proporcions. Finalment, i més significatiu, si comptem els valors de les peces, el regnat de Felip II ens aporta 80 rals, mentre que el de Felip III en suma 144, gairebé el doble.

Pel que fa a les proporcions entre les monedes dels diferents territoris, veiem que la presència de moneda aragonesa és insignificant,⁵ i que la moneda castellana cobreix aparentment una mica més del doble que la catalana. Ja veurem a continuació, en fer la taula de valors, que la proporció aragonesa es redueix a gairebé res i que el predomini en valor de la moneda castellana és força més important.

Valor del tresoret

El podem calcular fàcilment reduint a rals totes les peces, sense distingir les catalanes de les castellanques ja que encara que les catalanes eren de millor llei, el seu pes era lleugerament inferior i el mateix tresor ens indica que probablement no s'hi feien distincions. En qualsevol cas, l'error introduït per aquest factor seria ben petit. Obtenim així la Taula II.

5. Per tant, la mostra és pràcticament la corresponent a un circulant català de la zona de Lleida.

TAULA II

Monedes castellanes			
Peces de 8 rals	20 x 8	160 rals	
Peces de 4 rals	22 x 4	88 rals	
Peces de 2 rals	-	0 rals	
Peces de ral	35	35 rals	
Peces de mig ral	185 x 0,5	62,5 rals	
Peces de quart de ral	1 x 0,25	0,25 rals	
Total		351,75 rals	87%
Monedes catalanes			
Croats de Barcelona	12	12 croats	
Mitjos croats de Barcelona	81 x 0,5	40,5 croats	
Total		52,5 croats	12,6%
Monedes aragoneses			
Mitjos rals aragonesos	3 x 0,5	1,5 rals	
Total		1,5 rals	0,4%
Total general		405,75 rals	

Com podem veure, el valor total del tresor és més aviat escàs. Els 406 rals d'argent equivaldrien a poc més d'unes 4 unces d'or, de manera que es fa palès que hem de parlar d'un tresoret més que no pas d'un veritable tresor.

Pel que fa a les proporcions, ja veiem que la part aragonesa retrocedeix a un valor irrisori, mentre que la part castellana ateny la considerable xifra del 87% del valor. Aquesta xifra encara s'incrementaria més si analitzem el valor contingut al tresoret pel que fa exclusivament a la moneda de Felip III. Els valors es converteixen llavors en 135 rals castellans contra només 13 rals o croats catalans, és a dir, en una proporció del 91% de moneda castellana contra només un 9% de moneda catalana.

Tornarem a incidir en aquest tema en les conclusions. Ara, però, entrarem en altres temes d'anàlisi.

La procedència de les monedes castellanes

Si prescindim, de moment, de les 131 monedes ignotes i tabulem el nombre de les peces restants (168) per tallers, obtindrem el repartiment que veiem a la Taula III.

TAULA III

	Felip I	Felip II	Felip III	G. Seg.	Total	
Madrid	0	0	2	0	2	
Segovia	0	2	40	0	42	
Sevilla	2	3	5	0	10	peninsulars;
Toledo	0	0	2	0	2	total: 56 (33%)
Mèxic	1	1	0	0	2	
Potosí	0	3	10	0	13	Ultramar;
Santa Fe	9	0	1	0	1	total: 16 (9%)
Barcelona	1	3	17	2	96	catalanes;
Saragossa	0	3	0	0	3	total: 99 (58%)

Un primer cop d'ull ens podria dur a l'errònia conclusió que el numerari predominant és el barceloní. Ja hem vist abans que aquestes xifres canvien radicalment quan convertim els nombres en xifres de valors. En aquest cas, el numerari català és format exclusivament de croats i mitjos rals i el castellà conté nombroses peces de 8 i 4 rals. A més, en parlar de proporcions, caldria tenir present que les 131 peces ignotes són totes castellanes peninsulars o d'Ultramar, de manera que la xifra castellana seria, en realitat, de $56 + 16 + 131 = 203$, més del doble que les barcelonines i aragoneses, que només sumen 99. Al marge d'això, però, hi ha altres qüestions interessants que resten plasmades en la taula.

La primera és el dèbil paper de la moneda d'Ultramar en relació a la peninsular, quan semblaria que les produccions americanes eren de molt més volum. Quelcom corregiríem, potser, en passar a valors, però no alteraríem el predomini de les seques peninsulars, ja que en tots els tipus hi ha una proporció més alta de peces peninsulars. Podem assajar de repartir les 131 peces ignotes en proporció a les presents, és a dir, suposar que el repartiment per tallers de les ignotes s'ajusta al que trobem en les que s'han pogut identificar. Si ho fem així podrem establir la taula següent, en la qual les primeres xifres ens donen les peces identificades i les segones xifres el repartiment del nombre de les ignotes; fet a proporció, obtenim la Taula IV.

TAULA IV

	peces de 8	peces de 4	peces d'1	peces de ½
Tallers penínsular				
Segòvia	6+2=8	0	2+15=17	34+27=61
Sevilla	2+1=3	2+5=7	1+8=9	4+3=7
Toledo	0	2+4=6	0	0
Madrid	1	1+2=3	0	0
Totals:	12 (57%)	16 (73%)	26 (76%)	68 (84%)

	peces de 8	peces de 4	peces d'1	peces de ½
Tallers d'Ultramar				
Potosí	5+2=7	1+2=3	0	7+6=13
Mèxic	1	0	1+7=8	0
Santa Fe	0	1+2=3	0	0
Totals	9 (43%)	6 (27%)	8 (24%)	13 (16%)

Malgrat la correcció introduïda, per a tots els valors segueix predominant la moneda peninsular, de manera que no alteràriem gaire el panorama general passant a xifres de valors. Sí que observem, però, una major proporció de moneda d'Ultramar en els grans valors, en aquest cas en els rals de 8 en concret, i una aclaparadora majoria de tallers peninsulars en els valors més petits, de manera que es podria concloure que els tallers ultramarins varen emetre sobretot (o ens feien arribar, principalment) monedes de valor alt, mentre que els tallers peninsulars emetien amb preferència els valors baixos. És una conclusió que els graus relatius de raresa de les monedes ja ens havien fet albirar, però que aquí es confirma per una font més fiable.

L'altre element de reflexió l'aporta el repartiment de la representació dels tallers peninsulars. Perquè tantes monedes de Segòvia, que era un taller ben equipat però menys important, i tan poques de Sevilla, que era el de més producció? Probablement, l'explicació l'hem de trobar en els mecanismes del comerç català. És possible que la línia de comerç a la qual degué tenir accés el creador del tresoret fos la que des de Lleida es dirigís predominantment a les fires centre-peninsulars; això explicaria tant la presència dels tallers centrals com la relativament dèbil representació de Sevilla. També pot ajudar a explicar la feble presència ultramarina, ja que la moneda americana arribava a Sevilla, des d'on es distribuïa, però això quedava lluny dels mercats comercials castellans del centre. Aquesta línia del comerç català captaria, doncs, moneda dels tallers del centre, Segòvia, Madrid i Toledo, com a més propers, i una part de Sevilla i Ultramar pel seu gran volum global, que arribava a tenir impacte al centre peninsular però que potser no hi era predominant. Al tresor de Valls predominava clarament la seca de Sevilla i devia correspondre a una altra línia d'aquest comerç. De tota manera, també és possible que entre el segle XVI (Valls) i el segle XVII (tresoret actual) les línies generals del comerç català s'haguessin reorientat.

Cal recordar que el comerç català, la base de la riquesa del país durant bona part de l'època medieval, va patir un greu retrocés amb la guerra de Joan II. En assajar de reprendre aquest comerç en els temps posteriors, els catalans toparen amb la política exterior dels sobirans castellans que no afavoria pas la represa d'aquest comerç. Trasselli i Peri han fet notar que el fanatisme religiós que es manifesta ja amb Ferran II va arruïnar el comerç sicilià, dominat en bona part pels catalans i que es basava en l'exportació de blat especialment als països musul-

mans, d'on obtenien or en abundància. La barrera posada pel sobirà per comerciar amb els infidels arruïnà Sicília.⁶ Aquesta situació no va pas millorar amb els seus successors, sinó més aviat el contrari. La política externa de l'emperador i els seus successors mantingué el perfil fanàtic religiós i afegí actuacions ben negatives per al nostre comerç, com ara l'acord de Carles I amb els Dòria, que introduí els rivals genovesos a tots els mercats que els catalans havien guanyat. D'altra banda, la seva guerra amb França acabà per afavorir un tàndem format per França i els turcs, que afavorí aquests darrers i dificultà, per tant, la represa del terreny perdut. En aquestes circumstàncies, els catalans dirigiren part del seu comerç cap a les fires castellanes, però aquests canvis sobtats en la política exterior, vistes en funció de l'imperi espanyol i en detriment dels interessos catalans, obligà sovint a variar la seva estratègia.⁷

La proporció entre les monedes catalanes

Si repartim per anys i valors la mostra de monedes catalanes existents al tresoret, obtenim la Taula V.

TAULA V

Felip I:	1598	1	croat	
Felip II:	1611			25 mitjos croats
	1612			24 mitjos croats
	1613			15 mitjos croats
	1618			6 mitjos croats
	1619			3 mitjos croats
Felip III:	1626	1	croat	
	1630			6 mitjos croats
	1632			1 mig croat
	1633			1 mig croat
	1636	2	croats	
	1637	1	croat	
	1638	3	croats	
	16..	2	croats	
G. Segadors:	1640	2	croats	
Total:		12	croats	81 mitjos croats

6. TRASSELLI, Carmelo, *Note per la storia del Banchi in Sicilia nel XIV secolo. Parte I (zecche e monete)*, Palerm, 1958, p. 102-103. PERI, I, *Restaurazione e pacifico stato in Sicilia 1377-1501*, Laterza, Roma, 1988, p. 37, 38 i 43.

7. SIMON, Antoni, *Catalunya Moderna*, vol. III de la *Història de Catalunya* dirigida per Albert Balcells, L'esfera dels Llibres, Barcelona, 2006, especialment el capítol "La ruta del comerç. Entre Castella i el Mediterrani", p. 515-522.

Observem que en el regnat de Felip II es varen emetre predominantment mitjos croats, probable resultat de les mesures de sanejament del circulant que comportaren la retirada de la plata retallada, que es degué reconvertir especialment en peces d'aquest valor, un fet que degué fer-se essencialment entre els anys 1611 i 1612. Efectivament, l'evidència numismàtica ja ens havia fet observar que aquests anys són, amb molta diferència, els més abundants i que els dels altres anys són força més rars. Recordem que una altra de les mesures correctores fou l'emissió dels ardots de billó que començà el 1612 i que assolí d'anular gairebé del tot uns numeraris locals sense valor intrínsec, que havien assolit d'inundar pràcticament tot el territori, especialment els tallers de Girona, Banyoles, Vic i Granollers.

En el regnat de Felip II, l'emissió sembla més equilibrada pel que fa als croats i mitjos croats, però el volum total de peces emeses sembla clarament inferior, cosa que s'agreuja si tenim present que, en ésser el darrer regnat del tresoret, és aquell al qual li correspondria d'estar més ben representat. Per tant, el volum fou clarament més baix i sens l'efecte favorable d'algun fet extraordinari com ho fou la reconversió del 1611, que va aportar també numerari castellà defectuós,⁸ el qual es reconvertí llavors en peces catalanes de mitjos croats.

La castellanització del circulant monetari català

Aquest aspecte és, potser, el més interessant del tresoret que estudiem, ja que ens confirma una conclusió que ja havíem avançat en estudiar la troballa de Valls.⁹

Cal dir per endavant que no es poden treure conclusions plenament segures disposant només de monedes d'argent. El gran comerç devia emprar predominantment moneda d'or, però la documentació de l'època també ens parla del numerari d'argent, especialment de les monedes de 8 i 4 rals castellans. Per tant, la plata també era un factor important del comerç i la seva significació no es pot menystenir.

Al nostre parer, la conclusió més important de la troballa és que confirma no tan sols la imparable invasió del numerari castellà, sinó també el fet que aquest

8. *Les Rúbriques de Bruniquer* ens diuen que l'any 1610 el Consell de Cent es fa ressò de l'entrada a Catalunya de "molts milenars de pessets de 8 i de 4 molt curtes". Tot i que els consellers diuen que havien vingut "d'altres Regnes" on havien estat abatudes, certament la major part, si no totes, devien ésser castellanes o dels dominis castellans, que són les que rebien aquest nom. Vegeu l'edició numerada i ordenada cronològicament de les *Rúbriques*... a CRUSAFONT, M., *Barcelona i la moneda catalana*, Caixa de Pensions, Barcelona, 1989. En aquest cas, vegeu p. 222, entrada 128. En els acords immediatament posteriors, es donen molts detalls interessants sobre aquest problema, la recollida d'aquesta moneda l'any 1611 i la seva fosa per a fer-ne moneda catalana.

9. CRUSAFONT, M., "Circulación de moneda castellana en Cataluña en el siglo XVI" (nota: a la revista diu erròniament "siglo XVII"), *Gaceta Numismática* 109, Asociación Numismática Española, Barcelona, 1993, p. 43-54. Aprofundirem en el tema també a CRUSAFONT, M., "La castellanització de la moneda", al volum V de l'obra *Historia, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, dirigit per Eva Serra, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1977, p. 139-141. També a CRUSAFONT, M., "El circulant català del segle XVI. Moneda castellana i moneda local", *Felipe II y el Mediterráneo* dirigit per Ernest Berenguer, vol. 1, Madrid, 1999, p. 567-585.

fenomen es va anar agreujant. Si tabulem els percentatges en valor de la troballa de Valls (1563) i de l'actual, i hi afegim els resultats de l'anàlisi del numerari exclusiu a nom de Felip III d'aquesta darrera troballa, obtenim la Taula VI.

TAULA VI

	Valls (1563)	Actual (1640)	Actual Felip III (1621-1640)
Moneda castellana	80%	87%	91%
Moneda catalana	20%	13%	9%

Per quina raó la moneda castellana envaïa Catalunya? La resposta ja l'hem avançat en treballs anteriors en base precisament de la troballa de Valls. Durant pràcticament tota l'època medieval, Castella restà ancorada en els patrons musulmans, mentre que Catalunya va evolucionar cap als patrons europeus. És ben documentat que les dobles castellanes del s. XIV, a desgrat de la seva bona llei, eren refoses amb profit a Catalunya per batre una moneda de patró europeu com el florí d'or i que, malgrat que aquesta moneda fos de llei de només 18 quirats, envaïa Castella i Navarra, en part per la seva estabilitat, en part per la manca d'or en aquests regnes. La situació va canviar quan Ferran el Catòlic va exportar a Castella les línies monetàries catalanes, és a dir, europees: hi va introduir l'any 1492 el ducat d'or, va establitzar la moneda d'argent i va foragitar les grosses peces de billó sobrevalorades. Aquests fets i la invasió d'or i argent procedent d'Amèrica varen donar crèdit a la moneda castellana a nivell europeu. Els catalans varen assajar al principi de seguir la seva línia de mantenir un sistema monetari propi i s'esforçaren per rebutjar els escuts d'or i mantenir els seus ducats de millor llei amb els trentins (dobles ducats) i els onzens (terços de trentí). Havent entrat, però, en decadència el mercat comercial mediterrani i havent-se obert un comerç florent amb Amèrica, on hi mancava de tot, els catalans, impeditos d'anar directament a Amèrica, assajaven de mantenir la seva activitat comercial enviant els seus productes a les fires castellanes. Això havia de produir una entrada imparable d'or i argent castellà. Què fer llavors? Reconvertir-lo era un cost afegit. Aviat s'imposà la via pràctica: era millor i menys costós deixar-lo circular lliurement. Només quan calia reconvertir moneda forana o, com en el 1611, batre l'argent i reencunyar-lo a causa de la contaminació de peces curtes i falses, valia la pena de fer l'encunyació en moneda catalana. Pel que fa a l'or, els catalans es mantenen en el patró ducat, però aviat baten paral·lelament escuts de tipus castellà i empren una via o l'altra segons la cotització internacional d'una o altra peça. En qualsevol cas, després de la Guerra dels Segadors ja no es parla més de ducats o de trentins i les emissions d'or són sempre d'escuts.¹⁰

10. Vegeu CRUSAFONT, M. *Catàleg General de la Moneda Catalana*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona, 2009.

Resta en peu la qüestió de la plata catalana, de millor llei que la castellana, però amb unes unitats de pes menor. Malgrat aquesta probable compensació, els catalans malden, a principis del s. XVII, a fer el seu argent al mateix nivell de fi que el castellà, a fi de afavorir la conversió de la moneda castellana en catalana sempre que convingués. De tota manera, la plata catalana i la castellana sembla que circularen generalment a la par, com ho sembla indicar el tresoret, que les manté barrejades.

En definitiva, situats en el context en el qual es trobaven, als catalans els resultava més pràctic que els castellans carreguessin amb el cost de l'encunyació de la moneda i, atès que aquesta moneda ja tenia l'acceptació del mercat europeu, deixar-la entrar sense impediments. Només mantingueren la barrera pel que fa a la moneda menuda batent ardits amb barreja d'argent quan a Castella la moneda menuda ja era d'aram pur. Era la millor manera de barrar-li el pas i així es varen estalviar els daltabaixos que aquesta moneda castellana va sofrir al llarg del s. XVII, quan hi hagué dotzenes de canvis de criteri en mudar-se'n contínuament el valor, cosa que malmestia les petites economies.

Podem concloure, doncs, que el circulant monetari català d'or i argent per a l'Edat Moderna estigué constituït, des del s. XVI, d'un 80% de moneda castellana i que aquesta proporció ja era, a mitjan s. XVII, del 91%. La moneda catalana s'anava emetent, però només per a reconvertir el metall en pasta o la moneda forana en moneda menuda, sobretot ardits, a fi d'estalviar els daltabaixos del coure castellà. Aquesta seria la lliçó principal del tresoret de la Franja, que confirma el que ja ens anunciava el tresoret de Valls.

Bibliografia: També en aquest cas l'hem transferit a les notes.

6

9

7

10

8

11

12

13

14

15

16

17

41

42

65

66

81

88

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

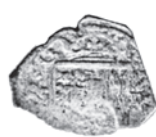

237

238

239

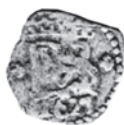
240

241

242

274

279

280

281

282

285

286

287

288

290

296

297

298

299

